

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Пенка Шапкова- Танева, катедра „ Специална педагогика“, ФНОИ, СУ „Св. Климент Охридски“,
относно дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, професионално направление 1.2 Педагогика (Специална педагогика) с обучение на английски език.

Тема на дисертационен труд: **„Невропсихологически профили на ученици - имигранти с нарушения от аутистичния спектър“**

Автор на дисертационния труд: **Хрисула Йоаннис Карипиду**
Научен ръководител: **проф. д-р Цанка Попзлатева**

1. Съответствие на процедурата с действащата нормативна уредба

Настоящата рецензия е изготвена в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“ и е възложена със заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД 38-179/04.04.2022.

2. Общо биографично представяне на кандидата (образование, квалификации, професионален опит и др.)

Кандидатът за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ Хрисула Йоаннис Карипиду е родена на 19. 07.1988г. в Гърция.

През 2010 година Хрисула Карипиду завършва висше образование в Школата по класически и хуманитарни науки към Тракийски университет „Демокрит“ в Комотини (Гърция) със специалност гръцка филология. В същия университет тя продължава обучението си в програма за следдипломна подготовка (квалификация) до 2015г. Успоредно с това обучение участва в едногодишна програма (2012-2013) за следдипломна подготовка(квалификация) по специална педагогика на английски език към ФНОИ (ФНПП) при СУ«Св.Климент Охридски». През 2018г. Хрисула Карипиду продължава обучението си в Солунския университет «Аристотел»към Факултет по икономика и политически науки и към Школата по журналистика и масови комуникации. В периода 2017-2019 година, в рамките на същия университет, тя се обучава във Факултета по педагогика и в Школата по ранно предучилищно образование в направление «Интеркултурно образование». От 2019 г. към настоящия момент докторантката продължава обучението си в катедрата по «Педагогика и начално образование» към Школата по хуманитарни науки при Егейския университет в Родос. От 2016г. до днес Хрисула Карипиду се обучава в докторантска програма по специална педагогика на английски език към ФНОИ при СУ « Св. Климент Охридски». От 2017г. до днес докторантката има натрупан професионален опит в сферата на журналистиката, публичната администрация и образованието (гимназиален учител-филолог).

3. Актуалност на проблематиката на дисертационния труд

Дисертационният труд е посветен на актуална и дискуссионна тема, с важно социално значение. Дисертабилният характер на разработката се определя от нейния интердисциплинарен характер.

4. Структура и съдържание на дисертационния труд

Макроструктурата на дисертационния труд е в съответствие с традиционните стандарти и норми на съвременното научно изследване.

Представеният дисертационен труд е с обем от 193 стр. и се състои от 6 глави, изводи, обсъждане на резултати, заключение, библиографска справка, съдържаща над 104 литературни източника на латиница, повечето от които са публикувани през последните 10-15 години, три приложения и информация за публикациите на автора, които не би следвало да се номерират като отделни страници.

В уводната част на разработката ясно и точно са формулирани научния проблем, както и предмета, целите и задачите на изследването. Представени са аргументи за значимостта на изследователския проблем в контекста на специалната педагогика. Очертана е рамката на научното изследване, изчерпателно са аргументирани концепция на изследването или изследователска теза, както и авторска позиция по дискутирания проблем.

Теоретичната част обхваща четири отделни глави. Първа, втора и трета глава съдържат обширен теоретичен анализ на същността на понятието аутизъм, на различни диагностични критерии, процедури и инструменти за оценка на случаите на деца с разстройство от аутистичния спектър (по МКБ-11), често прилагани в клиничната практика в световен аспект. Проследяват се динамиката и научни

идеи за РАС, отразени в различни теории (психоаналитични, поведенчески, когнитивни и неврокогнитивни). Интерпретират се проблемите на диференциалната диагностика на ASD (разстройство от аутистичния спектър) чрез анализ и сравнение на подобренията в двата международни класификатора на психичните разстройства - ICD и DSM, както и изграждането на диагностични инструменти, насочени към разпознаване и оценка на невропсихологичния статус на РАС.

Докторантката обръща внимание на текущата дискусия в научното пространство, засягаща невропсихологичния профил на хетерогенна група деца с разстройство от аутистичния спектър, която се основава както на теоретични концепции, така и на проведени емпирични изследвания. Тя умело интерпретира проблемите на диференциалната диагностика на РАС чрез задълбочен теоретичен анализ.

Четвърта глава „Специално и межкултурно образование на деца с РАС“ е посветена на специално и межкултурно образование в спектъра на приобщаващата философия. Тук докторантката фокусира върху феномена имиграция и изяснява понятието мултикултурализъм. При анализа на някои аспекти на специалното образование в Гърция е отделено специално внимание на редица проблеми, свързани с диагностицирането на деца билингви (имигранти) като деца с нарушения на способността за учене и приемането им в специални училища. Авторката се фокусира върху теорията и практиката на специалното и межкултурното образование в контекста на разбирането за специалните образователни потребности на децата с РАС, децата имигранти и на сложните случаи на деца имигранти със СОП.

Пета глава съдържа методологията на изследването. Описани са коректно субекта, обекта, основната теза, целта, задачите и хипотезите на изследването, както и методологични стратегии за събиране на емпирични данни.

Представена е извадка от 400 преподаватели от специални и межкултурни образователни структури (институции). Използван е методът - структурирано интервю, което е предпоставка за избор на описателна статистика и популярни методи за статистическа обработка на резултатите от изследването.

За целите на емпиричното проучване е разработен инструмент за събиране на данни въз основа на структурирани поведенчески въпросници за родители или специалисти на деца с РАС, одобрен и използван за целите на диференциалната диагностика в световната практика, включително в Гърция. Те позволяват да се оценят на индивидуално и групово ниво основни области и поведенчески характеристики на учениците с РАС, в които според учителите се открояват индивидуални различия. Методологията позволява да се разкрият и опишат обобщените представи на учителите за основните невропсихологични характеристики на ученици с диагноза РАС, както и на 10 ученика имигранти. Описано е влиянието на факторите пол, възраст, образователен статус, педагогически опит и други за формирането на адекватни представи у педагозите по отношение на невропсихологичните характеристики и индивидуалните различия (когнитивни, езикови и др.) при учениците с аутизъм.

Резултатите от емпиричното проучване са представени в шеста глава по един добре структуриран начин (таблицы, диаграми, хистограми) с разгърната ясна последователност.

Направените изводи в края на дисертационния труд се базират на последователен количествен анализ на емпирични данни.

5. Научно-теоретични и практико-приложни приноси

Докторантката посочва конкретни приносни моменти на своята изследователската работа.

Като приносни моменти на дисертационния труд могат да бъдат определени следните:

- Систематизирано са представени позициите на различни автори относно индивидуалните невропсихични профили на децата с РАС;
- Чрез направения контент анализ се разширява и обогатява научното познание за едно от най-сложните невроразвитийни нарушения при децата;
- Резултатите от емпиричното изследване имат иновативен характер, тъй като чрез тях се извлича научна информация за една нова област в образователните науки, в която се пресичат изследователските интереси на специалната педагогика и интеркултурното образование;
- В методологичен аспект е направен систематичен анализ на различни изследователски подходи. Чрез приложените от авторката методи за скрининг и диагностика чрез психолого-педагогическа скала за оценка на ученици с РАС е постигнато очертаването на характерни невроразвитийни профили със силни и слаби страни при тези деца, което е важна предпоставка в търсенето на ефективни стратегии за терапия и обучение.
- В научно-приложно отношение получените емпирични данни са първи опит за обратна връзка за нова образователна практика,

реализирана в парадигмата на приобщаването образование на деца имигранти с РАС

- Получените резултати от изследването могат да подкрепят усилията и готовността на учителите в специалното и межкултурното образование да отговарят на специални образователни потребности на ученици имигранти с РАС.

6. Автореферат и публикации

Авторефератът е с обем от 63 стр. Отделните части следват структурата на дисертационната разработка.

Представените от докторантката публикации са пет на брой, но не всички са свързани с темата на дисертацията.

7. Лични впечатления

От предоставената лична информация от докторантката, във връзка с процедурата за придобиване на научна степен, много добро впечатление правят както образователния й път, така и сериозния професионален опит да момента. Считаю, че Хрисула Карипиду е упорит, интелигентен и амбициозен млад човек с потенциални възможности за успешен специалист в образователната сфера!

8. Критични бележки, препоръки и въпроси:

1. По отношение на съдържанието на разработката ще отбележа, че никъде не се открива анализ на понятието „невропсихологични профили“. Не са представени и невропсихологични методи за

диагностика, които са специфични, а прилагането им изисква сериозна компетентност, подготовка и организация.

2. На практика не е възможно да бъдат очертани или изведени невропсихологични профили на деца с нарушения от аутистичния спектър на база въпросници с учители или родители, които не фокусират върху особеностите на висшите корови функции. В допълнение на това е важно да се отбележи, че такива изследвания се осъществяват индивидуално с всяко дете и от добре подготвени специалисти в областта на клиничната или специалната психология, както и в областта на логопедията.

3. Докторантката акцентира на количествената обработка на данните от проучването, но направения качествен анализ може да бъде по-задълбочен.

6. Тъй като обсъждането на резултатите е същността на дисертационния труд, която е свързана с анализ на собствените резултати в контекста на литературните данни, би било добре да се обърне повече внимание на статистическия анализ, чрез който се изключват или потвърждава заложените хипотези. Дискусията следва да обобщи, без неоправдано повторение на резултатите, това, което е постигнато до момента, както и какво е новото, което да се сравни с вече известното в научната литература.

7. Броят на изводите обичайно е равен на броя на постигнатите задачи и затова би било добре да се прецизират допълнително.

8. Някои фрази, като *:"Анализът на специализираната литература"* и т. н е препоръчително да се подкрепят с позоваване на литературните източници.

Въпроси:

1. Считате, че търсенето на корелации между възрастта, пола, образователната степен и трудовия стаж на учителите и качеството на направената от тях оценка на различни невроразвитийни области (социални умения, комуникативни умения, поведение, внимание и др.) при деца в предучилищна и начална училищна възраст е правилен подход и защо?
2. Чрез предвидените въпросници за учители може ли да се направи оценка на училищните постижения на децата имигранти с аутизъм?
3. Защо мненията на педагозите са важни и какво предполагат като тенденции в образователната практика в Гърция?

9. Заключение:

Текстът на разработката е ясен и аналитичен. Между отделните части на дисертацията има логическа и смислена връзка. Стилът е стегнат и не се откриват фрапантни грешки по отношение на пунктуацията.

Независимо от направените бележки и препоръки, предлагам на членовете на Научното жури да допуснат Хрисула Карипиду до външна защита и дисертационния труд да бъде оценен по достойнство!

Дата: 12.05. 2022г.

Изготвил отзива: доц д-р П. Шапкова-Танева

